

روش تحقیق
مطالعات موردی

CASE STUDY

مقدمه

► رویکرد مطالعه موردی یکی از متداول‌ترین استراتژی‌های تحقیق کیفی محسوب می‌شود. این رویکرد یک روش یا شیوه نیست بلکه نوعی استراتژی پژوهشی است. درون این استراتژی روشها و شیوه‌های متعددی مورد استفاده قرار می‌گیرند. ممکن است این روش‌ها کمی، کیفی و یا ترکیبی از هر دو روش باشند. مطالعه موردی اگرچه غالباً بر فنون و شیوه‌های کیفی استوار است ولی نمی‌تواند صرفاً از طریق فنون پژوهش کیفی تعریف شود بلکه بایستی در قالب جهت‌گیری نظری آن تعریف شود در این استراتژی تاکید بر جدایی بستر از موضوع پژوهشی نیست بلکه تاکید بر دیدن موضوع در بستر پژوهش است. بیشتر تحقیقات موردی به علت فرصت بررسی باز، قادر به استخراج روش‌های استقرایی پژوهش می‌شوند که هدف آن تئوری سازی و ایجاد فرضیه و نه صرفاً آزمون آنها است

تعریف مطالعات موردی

- ▶ گودوهای: روش موردی بیش از همه یک رویکرد است که بر اساس آن هر واحد اجتماعی همچون یک کل در نظر گرفته می‌شود. حال این واحد می‌تواند یک فرد، یک خانواده، یک نهاد اجتماعی یا حتی یک جامعه باشد
- ▶ موريس دوورژه: اصطلاح مطالعه موردی معرف دو چیز است که در عمل با هم اختلاف دارند : نخست، یک موضوع بر سر تحلیل ژرف رفتار یک فرد است، چه از راه سندهای شخصی و چه از راه مصاحبه‌های خاطرات. و این معنی اصل و دقیق مطالعه موردی است. دوم، در معنای گسترده‌تری، مطالعه موردی را به هرگونه بررسی تک نگاری که درباره یک حادثه یا تصمیم، یا درباره یک مورد خاص انجام می‌شود، اطلاق می‌کنند.
- ▶ تحقیقات موردی زمانی برتری می‌یابند که پرسش‌هایی با ادوات استفهام «چگونه» یا «چرا» مطرح می‌باشند و نیز زمانی که پژوهشگر کنترلی بر رویدادها ندارد و آن‌گاه که پدیده مورد توجه متعلق به زمان معاصر و در بستر زندگی واقعی قرار داشته باشند.

اهمیت مطالعه موردی

- ▶ این روش از جهاتی بسیار حائز اهمیت است:
- ▶ الف) شناخت کل واقعیت: تنها با استفاده از این روش می توان کلیت واقعیت را فهمید. روش موردی، بهترین شیوه برای پیاده کردن دیدگاه های کلنگر و همچنین اندیشه آنانی است که بر پیکربندی واقعیت تکیه دارند.
- ▶ ب) شناخت ابعاد نهان پدیده اجتماعی: تحقیق موردی، واقعیت را در کنه آن بررسی می کند، به اعماق دست می یابد و به مطالعات ژرفانگر می پردازد.
- ▶ ج) دستیابی به کلیت منحصر بفرد: همیشه در جامعه، آینده ای خاص و کلیتی بی نظیر وجود دارد؛ که شناخت آن، تنها از طریق مطالعات موردی امکان پذیر است.

خصوصیات اصلی مطالعه موردی

► مطالعه موردی چهار خصوصیت اصلی دارد؛ که عبارتند از:

۱. خاص گرا؛ مطالعه موردی بر وضعیت، رویداد، برنامه یا پدیده خاص تمرکز می کند، در نتیجه روش خوبی برای مطالعه مسائل عملی در زندگی واقعی است.

۲. توصیفی؛ این روش، توصیفی مفصل از موضوع مورد مطالعه ارائه می دهد.

۳. اکتشافی؛ به فهم بهتر موضوع مورد مطالعه کمک می کند.

۴. استقرایی؛ غالب مطالعات موردی، تکیه بر استدلال استقرایی دارند.

انواع مطالعات موردی

- ▶ رابرت کی بین دو نوع استراتژی مورد پژوهی را از هم متمایز می‌سازد. اگر مطالعه شامل یک مورد باشد مورد پژوهی یگانه و اگر مطالعه شامل چند مورد (بیش از یک مورد) باشد با مورد پژوهی چندگانه سروکار داریم. او همچنین هر کدام از این دو نوع را به دو طرح جزئی تقسیم می‌نماید.
- ▶ رای استراتژی مورد پژوهشی چهار نوع طرح وجود دارد.
  - ▶ (۱) طرح‌های تک موردی کلی
  - ▶ (۲) طرح‌های تک موردی مبسوط
  - ▶ (۳) طرح‌های چند موردی کلی
  - ▶ (۴) طرح‌های چندموردی مبسوط

کاربرد مطالعات موردی

- ▶ سیاست، علوم سیاسی و مدیریت دولتی.
- ▶ روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی.
- ▶ تحقیقاتی که در زمینه مدیریت و سازمان انجام می‌شود.
- ▶ تحقیقاتی که در زمینه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، مثل تحقیقاتی که در زمینه برنامه‌ها، همسایه‌ها (منطقه‌های مجاور) یا سازمان‌ها و نهادهای دولتی انجام می‌شود.
- ▶ مطالعات و تحقیقاتی که به منظور پایان‌نامه‌های دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری (در علوم اجتماعی) انجام می‌شود

نقاط قوت

- ▶ نقطه قوت و منحصر بفرد تحقیق موردی در توانایی‌های آن است که می‌تواند از انواع مدارک (مثل اسناد، آثار فرهنگی و تاریخی، مصاحبه و مشاهده) استفاده کند. فراتر این‌که، در برخی از شرایط شخص پژوهشگر با مشارکت در تحقیق شاهد رویداد است و بدین‌وسیله می‌تواند در فرآیند پژوهش تغییرات غیررسمی بدهد.
- ▶ از جمله نقاط قوت تحقیق موردی آن است که به شناخت تمامی ابعاد یک واحد اجتماعی می‌پردازد.

نقاط ضعف

- ▶ فاقد قدرت تعمیم است. هرچند که ابزاری ارزشمند است و با استفاده از آن می‌توان متغیرهای معنادار را کشف کرد اما امکان تعمیم داده‌ها را فراهم نمی‌سازد زیرا فقط بر روی یک مورد صورت می‌گیرد و در یک مقطع زمانی است.
- ▶ فاقد اعتبار درونی نیست باز هم به همین دلیل که در یک مقطع زمانی و برای یک‌بار صورت می‌گیرد. روابط علی را مورد شناخت و تحلیل قرار نمی‌دهد، بسیاری از دانشمندان آنرا برای مراحل ماقبل تجربی تحقیق مفید می‌دانند.

مراحل مطالعه موردی

- ▶ ۱. طراحی؛ نخستین موضوع مورد نظر مطالعه موردی این است که چه باید پرسید.
- ▶ ۲. مطالعه آزمایشی؛ پیش از شروع مطالعه آزمایشی باید یک "پروتکل مطالعاتی" ساخته شود. این سند عملیاتی را که باید در مطالعه صورت بگیرد و نیز ابزار یا ابزارهای گردآوری داده ها را دربرمی گیرد.
- ▶ ۳. گردآوری داده ها؛ دست کم چهار منبع اطلاعاتی را می توان در مطالعات موردی در نظر گرفت: اسناد، مصاحبه، مشاهده مشارکتی، مصنوعات انسانی.
- ▶ ۴. تحلیل داده ها؛ برخلاف فنون پژوهش کمی، در مطالعه موردی، فرمول های مشخصی برای هدایت پژوهشگر در جریان تحلیل داده ها وجود ندارد. سه راهبرد تحلیل کلی: تطبیق الگوها، تبیین سازی، توالی زمانی.
- ▶ ۵. گزارش نویسی؛ گزارش مطالعه موردی به اشکال مختلف است. ممکن است از طرح سنتی گزارش های تحقیقی پیروی کند یا از یک شیوه غیر سنتی بهره گیرد.